

BAYBURT ÜNİVERSİTESİ
İNSAN VE TOPLUM
BİLİMLERİ FAKÜLTESİ
DERGİSİ

(ULUSAL HAKEMLİ DERGİ)

sayı / number: 11

mart / march 2023

ISSN: 2602-3938

BAYBURT ÜNİVERSİTESİ İNSAN VE TOPLUM BİLİMLERİ FAKÜLTESİ DERGİSİ

Sayı / Number 11 Bahar / Spring 2023

Yayımlayan / Published

Bayburt Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri
Fakültesi

Sahibi / Owner

Yönetim Kurulu Adına
İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Dekanı
Prof. Dr. Rafet Metin

Yayın Yönetmenleri / Editors

Doç. Dr. Özkan Dayı
Doç. Dr. Üyesi Ferdi Güzel
Doç. Dr. Serdar GÖKTAŞ

Yabancı Dil Editörleri / Editors of Foreign Language

Arş. Gör. Hüseyin İlhan
Arş. Gör. Fatih Köksal
Arş. Gör. Kurban Durmuşoğlu

Yazı İşleri / Editorial Secretary

Dr. Öğrt. Üyesi Osman Oruç

Editör Yardımcıları / Assistant Editors

Dr. Öğrt. Üyesi Fatih Eşki

Dizgi / Typesetting

Doç. Dr. Özkan Dayı

Yayın Kurulu / Editorial Board

Prof. Dr. Rafet Metin (Başkan)
Prof. Dr. Süleyman ÇİĞDEM
Prof. Dr. Abdülkadir YILMAZ
Prof. Dr. Bener GÜNGÖR
Doç. Dr. Fatih YALÇIN
Doç. Dr. Serdar GÖKTAŞ
Doç. Dr. Gazi ÖZDEMİR
Doç. Dr. Esat AKTAŞ
Dr. Öğrt. Üyesi İlhan KARACA

Yabancı Dil Danışmanları

Foreign Language Consultants

Prof. Dr. Ahmet Beşe
Prof. Dr. Sait Uylaş
Prof. Dr. Nimet Yıldırım
Doç. Dr. Nurullah Yılmaz
Doç. Dr. Asuman Gökhan
Doç. Dr. Yasemin Yaylalı

Yazışma Adresi / Correspondence

Bayburt Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Dekanlığı
69000 BAYBURT
Telephone: 0 458 333 20 34
e-mail: baytobilder@gmail.com

Baskı / Press

Rana Ajans / Erzurum

ISSN 2602-3938

**BAYBURT ÜNİVERSİTESİ İNSAN VE TOPLUM BİLİMLERİ FAKÜLTESİ
DERGİSİ ULUSAL HAKEMLİ BİR DERGİDİR.
HER YIL MART ve EYLÜL AYLARINDA YAYIMLANMAKTADIR.**

DANIŐMA KURULU

Prof. Dr. İ. Ethem ATNUR

Prof. Dr. Ahmet TURAN

Prof. Dr. Ersin GÜLSOY

Prof. Dr. Nimet YILDIRIM

Prof. Dr. Ülkü ELİUZ

Prof. Dr. Kemal ÜÇÜNCÜ

Prof. Dr. Yunus ÖZGER

Prof. Dr. Nasrullah HACİMÜFTÜOĞLU

Prof. Dr. Mehmet Faruk TOPRAK

Prof. Dr. Hüseyin IZGAR

Prof. Dr. Mehmet TEZCAN

Prof. Dr. Sait UYLAŞ

Prof. Dr. Halil İbrahim ŐİMŐEK

Prof. Dr. Besim ÖZCAN

Prof. Dr. S. Selçuk GÜNAY

BU SAYININ HAKEMLERİ

Doç. Dr. Yaşar TOKAY (Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi / Ankara)
Prof. Dr. Funda TOPRAK (Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi / Ankara)
Dr. Öğrt. Üyesi Mehmet KUZEY (Bayburt Üniversitesi / Bayburt)

İÇİNDEKİLER

Oktay DERE

Uygur Sivil Belgelerinden Hareketle Uygurlarda Kefillik Uygulaması

Application of Surety For Uyghurs Based On Uyghur Civil Documents.....(7-16)

Özkan YETKİN – İstek BULUT – Abdullah BULUT

Lise Öğretmenlerinin Tükenmişlik Düzeylerinin İncelenmesi

Investigation of Vocational Burnout Levels of High School Teachers.....(17-33)

Yazım ve Yayın İlkeleri (34-37)

Uygur Sivil Belgelerinden Hareketle Uygurlarda Kefillik Uygulaması

Application of Surety For Uyghurs Based On Uyghur Civil Documents

Oktay DERE*

Makale Geliş Tarihi: 01.07.2022

Makale Kabul Tarihi: 05.03.2023

Özet

Geçmişten günümüze ticarete ödeme yöntemlerinden biri de borçlanma olmuştur. Borçlanma, kişinin aldığı mal veya hizmetin karşılığını daha sonra ödeme taahhüdü olarak tanımlanmaktadır. Borçlanma usulü ile yapılan ticari işlemlerde mal veya hizmeti sağlayan tarafın haklarını güvence altına almak için asıl borçlunun yanında ikincil bir borçluya ihtiyaç duyulmuştur. Bu ihtiyaç sonucu kefillik uygulaması ortaya çıkmıştır. Kefil, asıl borçlunun borcunu ödememesi durumunda borcu ödemeyi taahhüt eden kişidir. Kefil bu taahhüdüyle asıl borçlu ile aynı yükümlülükler altına girmiştir. Uygur sivil belgelerinden olan sözleşmelerden hareketle Uygurlarda borçlanma yöntemiyle ticari işlemlerin ve buna bağlı olarak kefillik uygulamasının oldukça yaygın olduğu görülmüştür. Bu çalışmada Uygur sözleşmelerinde kefilin, kim veya kimler olduğu, hangi durumlarda ve ne şekilde asıl borçlunun borcunu yüklediği, yükümlülüklerinin ne olduğu gibi konular tespit edilip Uygurların ticari hayatında oldukça yaygın olan kefillik uygulamasına ilişkin değerlendirmelerde bulunulmuştur. Bu çalışmanın, Uygurların ticari ve iktisadi hayatıyla ilgili yapılacak yeni çalışmalara katkı sağlayacağını umuyoruz.

Anahtar sözcükler: ticaret, borçlanma, asıl borçlu, kefil, kefillik uygulaması.

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,
Ankara/Türkiye, oktaydereee@gmail.com.

Application of Surety For Uyghurs Based On Uyghur Civil Documents

Abstract

One of the transactions made in commerce from primary education was not done. After receipt as a commitment to payment. In commercial works carried out by borrowing method, a training is mentioned without being based on goods or services. Talking about the practice of vouching about this need. The surety is the one who undertakes to pay the debt of the debtor's failure to pay his debt. The guarantor is seen as the same thing as this commitment originator. Based on the contract, which is one of the Uyghur civil documents, it is popularized among the Uyghurs as a method of commercial and guarantor practices applied for it. In this study, evaluations will be made on the guarantor practices that will be evaluated, trainings on what is undertaken and how they are consumed, and which are raised for purchase. These people will benefit from new contributions to the trade and economy of the Uyghurs.

Keywords: trade, borrowing, principal debtor, surety, application of surety.

Giriş

En eski devirlerden itibaren, toplumlar arasında ticari faaliyetler de var olmuştur. Bu ticari faaliyetler toplum-toplum arasında veya kişi-kişi arasında olmak üzere farklı şekillerle gerçekleşmiştir. Zamanla bu faaliyetlerde iki tarafın da haklarını teminat altına almak için, önceleri sözlü sonra ise yazılı sözleşmeler hazırlanmıştır. Bu sözleşmelerde ticaretin türü, ticareti yapılan mal veya hizmet, ödeme vakti ve şekli gibi çeşitli hususlar belirtilmiştir. Sözleşmeler çoğunlukla ödeme vakti ve şekli sebebiyle hazırlanmıştır. Çünkü ticarete alıcının satıcıya yapması gereken ödeme, çoğu zaman peşin olarak gerçekleşse de kimi zaman da daha sonra ödeme taahhüdü yani borçlanma şeklinde gerçekleşmiştir. Borçlanma sebebiyle hazırlanmış sözleşmelerde bazen sadece asıl borçlunun yer alması yeterli olurken bazen de asıl borçlunun çeşitli sebeplerle ödemeyi yapmaması durumu göze alınarak, asıl borçlunun yanında ikincil bir borçlu da belirtilmiştir. Bu durum, kefillik uygulamasının çıkış noktası olmuştur.

Kefillik veya kefalet Türkçe sözlükte “Birinin borcunu ödememesi veya verdiği sözü yerine getirmemesi durumunda bütün sorumluluğu üzerine alma durumu”¹ şeklinde tanımlanmıştır. Tanımdan hareketle sözleşmelerde asıl borçlunun borcunu ödeme sorumluluğunu alan kişi ikincil borçlu yani kefil olan kişidir. Günümüzde kefil, alacaklı ve borçlu arasında hazırlanan asıl sözleşmede veya asıl sözleşmeye istinaden hazırlanmış farklı bir kefalet sözleşmesinde belirtilebilir. Asıl sözleşmede kefilin yükümlülükleri daha basit ve sınırlı tutulurken kefalet sözleşmelerinde yükümlülükler için bir sınır söz konusu olmayıp istenildiği kadar genişletilebilir. Eski toplumlarda hazırlanmış sözleşmelerde ise kefil, asıl sözleşme içerisinde belirtilmektedir. Kefil, her ne kadar asıl sözleşme içerisinde belirtilmiş olsa da sorumlulukları söz konusu borcun asıl borçlu tarafından ödenmemesi durumunda başlar. Bunun yanı sıra borcun asıl borçlu tarafından ya da kefil tarafından ödendiği durumlarda da tüm sorumlulukları bitmektedir.

¹ Türk Dil Kurumu. (2011). *Türkçe Sözlük* (11. bs. 1377). Ankara: TDK Yayınları.

Uygur Sivil Belgeleri

Bu belgeler din dışı konuları içermesi bakımından sivil belgeler olarak adlandırılmıştır. Fin, Rus, İngiliz, Alman, Japon ve Çinli araştırmacıların 20. yüzyılın başlarında Doğu Türkistan'a düzenlediği araştırma gezileri sonucu ortaya çıkan bu belgeler, Uygurların iktisadi, sosyal ve kültürel hayatına dair önemli bilgiler içermektedir. Yazılışları bakımından 13-14.yüzyıla tarihlendirilen sivil belgeler konuları bakımından çok fazla çeşitlilik göstermektedir.

Uygur sivil belgeleri üzerine yapılmış ilk önemli çalışma Uigurische Sprachdenkmaler (1928) adıyla W. Radloff tarafından yapılmıştır. Radloff'un ölümünden sonra öğrencisi S. E. Malov tarafından yayınlanan eserde, Uygurca 128 metin verilmiş ve metinler Almancaya tercüme edilmiştir. Ayrıca eserin sonuna S. E. Malov tarafından Rusça sözlük de eklenmiştir.

Uygur sivil belgeleri üzerine yapılmış önemli çalışmalardan bir diğeri de Nobuo Yamada'ya aittir. Yamada'nın Sammlung Uigurischer Kontrakte adlı eseri 1993 yılında P. Zieme, J. Oda, H. Umemura ve T. Moriyasu tarafından üç cilt halinde yayımlanmıştır. Eserin ilk cildinde Yamada'nın Uygur sivil belgeleri yer alırken ikinci cildinde 121 Uygurca belgenin transkripsiyonlu metni ve Japonca, Almanca tercümelerine yer verilmiştir. Üçüncü ciltte ise, ikinci ciltte yer alan belgelerden 119 tanesinin tıpkıbasımı bulunmaktadır (Yılmaz, 2020: 252).

Introduction to Uighur Civil Documents of East Turkestan adıyla 1975 yılında L. V. Clark tarafından hazırlanmış doktora tezi de Uygur sivil belgeleri üzerine yapılmış önemli çalışmalardandır. Altı bölümden oluşan çalışmanın ilk bölümünde Uygur siyasi tarihine ilişkin bilgiler verilmiştir. İkinci bölümde, Uygur sivil belgelerinin keşfi, buldukları koleksiyonlar ve belgeler üzerine yapılan çalışmalara değinilmiştir. Üçüncü bölümde belgeler, düzenleniş şekli, tarihleri, dil özellikleri vb. açılardan incelenmiştir. Dördüncü bölümde belgeler, düzenleniş şekline göre sınıflandırılmıştır. Beşinci bölümde belgeler stilistik açıdan incelenmiş ve belgelerdeki tasdik unsurları değerlendirilmiştir. Son bölümde de Uygur sivil belgelerinin tanımı ve tasnifi yapılmıştır. (Özyetgin, 2014: 23-24)

Ülkemizde ise Uygur sivil belgeleri üzerine ilk çalışmalar A. Caferoğlu ve R. R. Arat tarafından yapılmıştır. Caferoğlu, Uygurlarda Hukuk ve Maliye İstilahları (1934) adlı çalışmasında, belgelerin bulunuşu, konusu, içeriği ile bazı hukuki ve mali terimlerin kökenlerine ilişkin önemli bilgiler vermektedir. Arat'ın Eski Türk Hukuk Vesikaları (1964) adlı çalışması da Uygur sivil belgeleri üzerine yapılmış ilk tasnif çalışmalarından biri olması bakımından oldukça önemlidir.

Söz ettiğimiz bu birkaç çalışma dışında dünyada ve ülkemizde Uygur sivil belgeleri üzerine birçok önemli makale, tez, kitap çalışması yapılmış ve yapılmaya da devam etmektedir.

Sivil belgeler üzerinde çalışan araştırmacılar bu belgeleri;

I. Resmî Belgeler

1. Yönetmelikler ve idare yönetmelikleri
2. Diplomatik mektuplar
3. Sertifikalar ve lisanslar
4. Makbuzlar
5. Dilekçeler

6. Raporlar
7. Sicil ve listeler
8. Dualar
9. Karışık belgeler
- II. Özel Belgeler
 1. Sözleşmeler
 2. Makbuzlar
 3. Mektuplar ve hesaplar
 4. Sicil ve listeler
 5. Dualar
 6. Çeşitli konular şeklinde sınıflandırılmıştır (Özyetgin, 2014: 20).

Kefillik uygulamasına ilişkin bilgiler, Uygur sivil belgelerinden sözleşmeler içerisinde yer almaktadır. Bu çalışmada Uygur sözleşmelerinde kefilin, kim veya kimler olduğu, hangi durumlarda ve ne şekilde asıl borçlunun borcunu yüklediği, yükümlülüklerinin ne olduğu tespit edilip Uygurlarda oldukça yaygın olan kefillik uygulamasına ilişkin değerlendirmelerde bulunulmuştur.

1. Uygurlarda Kefillik Uygulaması

1.1. Kefillğe Zemin Hazırlayan Sebepler

Kefilin yükümlülüklerinin, asıl borçlunun borcunu ödememesi durumunda başladığını yukarıda belirtmiştik. Uygur sözleşmelerinde ise ayrıca asıl borçlunun ödeme yapmamasına veya yapamamasına sebep olan durumlar da belirtilmiş ve durumlarda yükümlülük kefile yüklenmiştir. Uygur sözleşmelerinde asıl borçlunun borcunu ödemesine engel olan sebepler, asıl borçlunun ortadan kaybolması, ödeme zamanı başka bir yerde olması veya vefatı şeklinde belirtilmiştir.

1.1.1. Asıl Borçlunun Kaybolması

Asıl borçlunun ortadan kaybolması durumu sözleşmelerde, *örü kudı bol-* ifadesi ile belirtilmiştir. Bu ifadeye araştırmacılar tarafından çeşitli anlamlar verilmiştir. Zieme'nin, *örü kudı bolsar men* cümlesini “ister kuzeyde, ister güneyde olayım” şeklinde açıklamasından yola çıkan Tuğuşeva, *örü kudı bol-* ifadesini “yukarı ya da aşağıda, kuzeyde ya da güneyde ol-” şeklinde açıklamaktadır (Tuğuşeva, 2013: 41). Sadikov ise çalışmasında bu iki araştırmacının da görüşünü reddetmiş, daha sonra *örü kudı bol-* ifadesine “yukarı aşağı olmak, yoksulluğa düşmek, hiçbir şeysiz kalmak” ve “ölmek” anlamlarını vermiştir (Sadikov, 2019: 88). Bize göre Sadikov'un tespitleri de hatalıdır çünkü Sadikov ifadeyi oluşturan *örü* ve *kudı* sözcüklerini ayrı ayrı ele almış ve oradan hareketle *örü kudı bol-* ifadesini anlamlandırmıştır. Oysa bir kalıp ifadeyi oluşturan sözcükler müstakil olarak farklı bir anlam taşısa da, kalıp ifade içerisinde anlam değişmesi yaşayarak ortak bir anlamı işaret edebilirler. Dolayısıyla *örü kudı bol-* kalıp ifadesinin bir bütün olarak değerlendirilmesinin ve “kaybolmak” şeklinde anlamlandırılmasının daha doğru olacağı kanaatindeyiz.

berginçä örü kudı bolsarm(ä)n inim biläy köni berzün (SI Kr. IV/329).

“Verinceye kadar kaybolursam, küçük erkek kardeşim Biley doğru bir şekilde versin.”

1.1.2. Asıl Borçlunun Ödeme Zamanı Başka Bir Yerde Olması

Asıl borçlunun ödeme zamanı başka bir yerde olması durumu sözleşmelerde, içtin taşın bol- ve içtin taşın bar yok bol- ifadeleri ile karşılanmıştır. Bazı araştırmacılar bu ifadenin “ortadan kaybolmak, kaçmak” anlamlarında olduğunu belirtmiştir (Keskin, 2020: 675). Bize göre bu ifadeyle, asıl borçlunun, ödeme zamanında borcun yapıldığı yerden farklı bir yerde olması kastedilmiştir.

toñuz yıl aram ay altı otuz-ka maña ögrünç-[k]ä ötünü böz k(ä)rg(ä)k bolup akıl-ta tört ton-luk böz ötünü altum bu böz-ni säkizinc ay-nıñ beş y(e)g(i)rmi-kä tamga karı-sı üz-ä on ikirär karı ton-luk böz köni berür-m(ä)n berginçä iştin taşın bolsar-m(ä)n oglum kumar kay-a ävtäkilär birlä köni berzün (U 9000).

“Domuz yılı birinci ayın yirmi altısında bana, Ögrünç’e borç böz gerekli olup Akıl’dan dört elbiselik bözü borç aldım. Bu bözü sekizinci ayın on beşinde damga ölçüsüyle on ikişer elbiselik bözü doğru bir şekilde veririm. Verinceye kadar içerde veya dışarda (farklı bir yerde) olursam oğlum Kumar Kaya evdekiler ile birlikte doğru bir şekilde versin.”

bu bitig-däki çav-nı berginçä biz enç buk-a arug içtin taşın bar yok bolsar-biz birlä alguçı tuñsü taypaosın m(ä)n enç buka-nıñ inim äsän m(ä)n arug-nıñ oglum kar-a tugma-ä ikägü bu bitig-täki çav-nı bitig yosunça nägü-kä-m-ä tıtamayın çam-sız köni berür-biz (U 9181).

“Bu sözleşmedeki çavı verene kadar biz Enç Buka ve Arug, içerde veya dışarda (farklı bir yerde) olursa, müşterek borçlu ve kefil olarak ben Enç Buka’nın küçük erkek kardeşi, ben Arug’ın oğlu Kara Tugma ikimiz bu sözleşmedeki çavı, sözleşme gereğince hiçbir bahane aramadan tartışmasız doğru bir şekilde veririz.”

1.1.3. Asıl Borçlunun Vefat Etmesi

Günümüz yasalarına göre asıl borçlu, borcunu ödemedi vefat ederse artık borcun ödenmesinden kefil sorumludur. Kefilin vefat etmesi durumunda ise borca ilişkin sorumluluklar kefilin mirasçılarına geçmektedir. Uygur sözleşmelerinde de durum aynıdır. Bu sözleşmelerde, asıl borçlunun vefat etmesi durumu *bar yok bol-* ifadesiyle anlatılmıştır.

berginçä bar yok bolsar-m(ä)n arıg tegin ävtäkilär birlä köni berzün (U 5264).

“Verinceye kadar ölürsem Arıg Tegin evdekiler ile birlikte doğru bir şekilde versin.”
berginçä bar yok bols-a m(ä)n oglum kar-a kuş äv-täki-lär birlä köni berzün-lär (U 9191).

“Verinceye kadar ölürsem oğlum Kara Kuş evdekiler ile birlikte doğru şekilde versinler.”

berginçä bar yok bols(a)r m(ä)n nom kulı äv-täki-l(ä)r birlä köni berzün-lär (U5260).

“Verinceye kadar ölürsem Nom Kulı evdekilerle birlikte doğru bir şekilde versinler.”

1.2. Sözleşmede Kefil Olan Kişinin Belirtilmesi

Sözleşmelerde kefil olan kişinin belirtilmesi, alacaklının, haklarını bir nevi teminat altına alması ve asıl borçluya duyduğu güven duygusunun sağlamlaştırılması açısından önemli görülmektedir. Uygur sözleşmelerinde, kefil olan kişi iki farklı şekilde belirtilmiştir. Bunlar, kefil olan kişinin, kendinin kefil olduğunu beyan etmesi ve kefil olan kişinin asıl borçlu tarafından beyan edilmesidir.

1.2.1. Kefil Olan Kişinin, Kendisinin Kefil Olduğunu Beyan Etmesi

Kefil olan kişinin, kendisinin kefil olduğunu beyan ettiği sözleşmelerde, kefilin adından önce *alguçı, tuşsü* (< Çin. 同取 tong qu), *taypaşın* (< Çin. 代保人 dài bǎo rén) ve *paoşın* (< Çin. 保人 bǎo rén) terimleri karşımıza çıkmaktadır, bu terimler sırasıyla “müşterek borçlu” (*alguçı, tuşsü*) ve “kefil” (*taypaşın, paoşın*) anlamlarına karşılık gelmektedir (Keskin, 2021: 256-257). Bahsedilen terimler, diğer sözleşmelerde yer almayıp, sadece kefil olan kişinin, kendisinin kefil olduğunu beyan ettiği sözleşmelerde bulunmaktadır. Ayrıca “müşterek borçlu” anlamına gelen *alguçı ve tuşsü* kelimeleri, kefilin, asıl borçluya eşdeğer olduğunu belirtmesi bakımından önemlidir.

bu bitig-däki çav-nı berginçä biz enç buk-a arug iştin taştın bar yok bolsar-biz birlä alguçı tuşsü taypaşın m(ä)n enç buka-nıñ inim äsän m(ä)n arug-nıñ oglum kar-a tugm-a ikägü bu bitig-täki çav-nı bitig yosunça nägü-kä-m-ä tıltamayın çam-sız köni berür-biz (U 9181).

“Bu sözleşmedeki çavı verene kadar biz Enç Buka ve Arug, içerde veya dışarda (farklı bir yerde) olursa, müşterek borçlu ve kefil olarak ben Enç Buka’nın küçük erkek kardeşi, ben Arug’un oğlu Kara Tugma ikimiz bu sözleşmedeki çavı, sözleşme gereğince hiçbir bahane aramadan tartışmasız doğru bir şekilde veririz.”

bu nişan m(ä)n paoşın äsän-niñ ol. / bu nişan m(ä)n paoşın kar-a tugm-a-nıñ ol (U 9181).

“Bu mühür ben, kefil Esen’indir. / Bu mühür ben, kefil Kara Tugma’nındır.”

1.2.2. Kefil Olan Kişinin Asıl Borçlu Tarafından Beyan Edilmesi

Uygur sözleşmelerin büyük bir bölümünde kefil olan kişi, asıl borçlu tarafından belirtilmektedir. Bu sözleşmelerde, kefil olan kişinin asıl borçlunun beyanı ile belirtilmiş olması, kefil olarak belirtilen kişinin sözleşme hazırlandığı esnada orada olmadığı ihtimalini de akla getirmektedir.

bergünçä bar yok bolsar m(ä)n inim kaşuk äv-t(ä)ki-lär birlä köni berzün-lär (U 5259).

“Verinceye kadar ölürsem, küçük erkek kardeşim Kaşuk evdekiler ile birlikte doğru bir şekilde versinler.”

bergünçä bar yok bolsar m(ä)n oglum temür buk-a äv-täki-lär birlä köni berzün-l(ä)r (U 5262).

“Verinceye kadar ölürsem, oğlum Temür Buka evdekilerle birlikte doğru bir şekilde versinler.”

bergünçä <bar> yok bolsar m(ä)n kişim tözün köni berzün (U 5230).

“Verinceye kadar ölürsem karım Tözün doğru bir şekilde versin.”

1.3. Kefil Olarak Beyan Edilen Kişiler

Günümüz sözleşmelerinde kefil olacak kişinin maddi durumu, gelir beyanı, taşınmaza sahip olup olmadığı gibi çeşitli özelliklere dikkat edilse de kefilin asıl borçluya yakınlık derecesi çoğunlukla göz ardı edilmektedir. Dolayısıyla günümüz sözleşmelerinde herhangi bir kişi maddi açıdan gerekli koşulları sağlıyorsa, aralarında yakınlık derecesi bulunmasa bile herhangi bir kişinin borcunu yüklenabilir yani o kişiye kefil olabilir. Uyghur sözleşmelerinde ise durum aşağı yukarı benzerdir. Çünkü Uyghur sözleşmelerinde bazı kefillerin yakınlık derecesi belirtilirken bazılarının ise sadece isim ile bahsedilen üçüncü kişiler olduğu görülmektedir. Uyghur sözleşmelerinin büyük bir bölümünde kefil, asıl borçlunun birinci dereceden yakını (çocuk, kardeş, eş) olmaktadır. Kefilin asıl borçlu tarafından beyan edilerek yapılan sözleşmelerde, öncelikle kefilin asıl borçluya yakınlık derecesi, sonra adı ve ardından *ävtäkilär* “evdekiler” ifadesi belirtilmiştir. Bu şekilde hazırlanan sözleşmelerde kefilin asıl borçluya yakınlık derecesi ve kefilin isminin ayrıca belirtilmiş olması tamamen, alacaklıya güven vermek ve haklarının teminat altına alındığını göstermek içindir. Kefilin asıl borçluya yakınlık derecesi ve ismi belirtildikten sonra *ävtäkilär* “evdekiler” ifadesinin kullanılmasıyla da borç, kefile birlikte tüm hane halkına da yüklenmiştir. Bunun sebebi ise farklı sebeplerden dolayı asıl borçlu gibi kefilin de borcu ödememe durumunda, alacaklıya borcu ödeyecek farklı kişilerin de bulunduğu belirtmektir.

Kefilin asıl borçluya yakınlık derecesi + ismi + hane halkı (evdekiler)

↓		↓		↓
<i>oğlum</i>	+	<i>temür buka</i>	+	<i>ävtäkilär</i>

Bunun yanı sıra bazı sözleşmelerde özellikle bir kefil belirtilmeyip, *ävtäkilär* “evdekiler” ifadesinin tek başına kullanıldığı ya da bu ifadenin kullanılmayıp sadece kefilin belirtildiği de görülmektedir.

1.4. Kefilin Yükümlülükleri ve Karşılaşacağı Güçlükler

Kefil olan kişi kefilliğinin beyan edildiği andan itibaren asıl borçluyla aynı yükümlülüklerden sorumludur denebilir. Ancak kefilin asıl yükümlükleri, asıl borçlunun borcunu ödememesi durumunda başlar. Asıl borçlunun borcunu ödememesi durumunda, daha önce borcun ödenmemesi durumunda kendisinin ödeyeceğini taahhüt eden kişiye yani kefile başvurulmaktadır. Bu durumda kefil, asıl borçlunun borcunun tamamını ödemekle mükelleftir. Uygur sözleşmelerinde de durum bu şekilde gerçekleşmektedir. Bu sözleşmelerde borcun tamamının ödenmesi kastedilerek *köni* (doğru, doğru bir şekilde) ifadesi kullanılmıştır. Bu ifadeyle asıl borçlunun borcunun miktarıyla, kefilin ödemekle yükümlü olduğu miktarın aynı olması, eksik veya hatalı ödeme yapılmaması gerektiği vurgulanmıştır.

Kefilin karşılaşacağı en büyük güçlük, asıl borçlunun borcuna faiz uygulanmasıdır. Çünkü asıl borca faiz uygulandığı takdirde kefilin ödemeyi yüklediği borç miktarı da artacaktır. Uygur sözleşmelerinde asıl borçlunun ödemeyi geciktirmesi durumu *bermädin käçürsär* (vermeden geçirirse) ifadesiyle anlatılmıştır. Bu durum gerçekleştiğinde asıl borçlunun, borcunu faiziyle ödeyeceği, ödeme yapmaması durumunda ise kefilin borcu faiziyle ödeyeceği belirtilmiştir.

bermädin käçürs(ü)r-m(ä)n el y(a)ñın-ça tüşi bilä köni berzün-lär berginçä bar yok bolsar-m(ä)n inim barçakı äv-täki-lär bilä köni berzün-lär (U 5254).

“Vermeden geçirirsem ülkeye göre faiziyle doğru bir şekilde versinler. Verinceye kadar ölürsem küçük erkek kardeşim Barçakı, evdekilerle birlikte doğru bir şekilde versinler.”

1.5. Kefilliğin Son Bulması

Günümüzde hazırlanan sözleşmelerde kefilliğin son bulması çeşitli şekillerde gerçekleşmektedir. Bunlar içerisinde en yaygın olanı asıl borçlunun borcunu zamanında ve eksiksiz bir şekilde ödemesidir. Uygur sözleşmelerinde ise kefilliğin ne şekilde son bulacağına ilişkin bir bilgi bulunmamaktadır. Ancak asıl borçlunun borcunu ödemesiyle, asıl borçlunun yükümlülükleri gibi kefilin de yükümlülükleri ortadan kalkmaktadır. Dolayısıyla Uygur sözleşmelerinde kefilliğin günümüzdeki gibi asıl borçlunun borcunu ödemesiyle son bulduğu söylenebilir.

Sonuç

Kısaca bir kişinin borcunu ödememesi durumunda başka bir kişinin, onun borcunu ödemeyi taahhüt etmesi şeklinde tanımlayabileceğimiz kefillik, toplumlarda ticaretin başladığı ilk anlardan itibaren uygulanmaya başlamıştır. Türklerin ilk ticari belgelerinden sayılabilecek Uygur sivil belgeleri de kefillik uygulaması açısından önemli bilgiler barındırmakla birlikte kefillik, Uygurlarda yaygın bir şekilde uygulanmıştır. Uygurlarda kefillik uygulamasının ortaya çıkmasına asıl borçlunun kaybolması, asıl borçlunun ödeme zamanı başka bir yerde olması ve asıl borçlunun vefatı gibi durumlar sebep olmuştur. Sözleşmelerde bu durumları anlatmak için *örü kudi bol-*, *içtin taştın bol-*, *içtin taştın bar yok bol-*, *bar yok bol-* ifadeleri kullanılmıştır.

Sözleşmelerde kefilin belirtilmesi, kefil olan kişinin, kendisinin kefil olduğunu beyan etmesi ve kefil olan kişinin asıl borçlu tarafından beyan edilmesi şeklinde gerçekleşmiştir. Kefil olan kişinin asıl borçlu tarafından beyan edildiği sözleşmelerde kefil için özel bir terim kullanılmazken, kefil olan kişinin, kendisinin kefil olduğunu beyan ettiği sözleşmelerde kefil için *alguçı*, *tuşsü*, *taypaoşın*, *paoşın* gibi terimlerin kullanıldığı görülmüştür. Sözleşmelerde kefil olarak belirtilen kişinin, asıl borçlunun birinci dereceden yakını olabildiği gibi yakınlık derecesi belirtilmeyen üçüncü bir kişi de olabildiği anlaşılmıştır. Bazı sözleşmelerde ise kefilin özellikle belirtilmesinin yanı sıra *ävtäkilär* ifadesi kullanılarak kefilin yanı sıra borç hane halkına da yüklenmiş olup bazılarında ise kefil belirtilmeyip borç, *ävtäkilär* ifadesiyle doğrudan hane halkına yüklenmiştir.

Taahhüdüyle, asıl borçlunun borcunu yüklenen kefil, asıl borçlu ile eşit yükümlülüklerle sahiptir. Ayrıca sözleşmelerde, *bermädin kächürsär* ifadesiyle asıl borçlunun borcunu zamanında ödememesi durumu kastedilmiş ve ödeme yapılmadığı takdirde borca faiz uygulanacağı belirtilmiştir. Bu sebeple asıl borçlunun, borç miktarı artacağı gibi kefilin ödemeyi taahhüt ettiği miktar da artacağından, bu durum kefil açısından sorun teşkil etmektedir. Uygur sözleşmelerinde kefilliğin nasıl son bulacağına ilişkin bir bilgiye yer verilmemiştir. Ancak asıl borçlunun borcunu ödemesi durumunda borçluluk durumu ortadan kalkacağından kefillik de son bulacaktır.

Kaynakça

- Arat, R. R. (1963). Eski Türk Hukuk Vesikaları. *JSFO* (Sitzungsberichte der 6. arbeitstagung der PIAC in Helsinki 4.-8. 6.), (65), 11-77.
- Caferoğlu, A. (1934). Uygurlarda Hukuk ve Maliye İstılahları. *Türkiyat Mecmuası*. 4(1), 1-44.
- Clark, L. (1975). *Introduction To The Uyghur Civil Documents of East Turkestan (13th-14th cc.)*. (Ph. D. Thesis). Indiana University, Indiana.
- Erlüle, F. (2003). Müteselsil Kefalet ve Müteselsil Borçluluk Kavramlarının Karşılaştırılması. *Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi*, 7(1-2), 629-644.
- İzgi, Ö. (1987). *Uygurların Siyasî ve Kültürel Tarihi (Hukuk Vesikalarına Göre)*. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- Keskin, B. (2021). Eski Uygur Borç Sözleşmelerine Ait Sekiz Fragman. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi* (21), 253-272.
- Keskin, B. (2020). *Eski Uygur Türkçesi Hukuk Belgeleri ve Söz Varlığı*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Özyetgin, M. (2004). Eski Türklerde Ödeme Araçları: Kağıt Para Çavın Kullanımı. *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*. 1(1), 90-105.
- Özyetgin, M. (2004). Eski Türk Vergi Terimleri, KÖKSAV, Tengrim Türklük Bilgisi Araştırmaları Dizisi: 4. Ankara: KÖKSAV Yayınları.
- Özyetgin, M. (2014). *İslam Öncesi Uygurlarda Toprak Hukuku*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Sadikov, K. (2019). Eski Türk Sivil Belgelerinde Resmî ve Edebî Üslubun Senkretizmi Meselesi. *Journal Of Old Turkic Studies*. 3(1),83-90.
- Şahin, G. Ö. (2019). Kefalet Sözleşmesinin Sona Ermesi. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 25(2), 1288-1336.
- Şen, A. (2004). *Uigurische Sprachdenkmeler'den Seçme Uygur Hukuk Belgeleri*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Şirin, İ. *Uygur Sivil Dökümanlarının Söz Varlığı*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Türk Dil Kurumu. (2011). *Türkçe Sözlük* (11. bs.). Ankara: TDK Yayınları.
- Yılmaz, B. (2020). Uygur Sivil Belgelerinin Moğol Tarihi Araştırmalarındaki Önemi. *Türkbilig*. (40), 251-260.

Lise Öğretmenlerinin Mesleki Tükenmişlik Düzeylerinin İncelenmesi

Investigation of Vocational Burnout Levels of High School Teachers

Özkan Yetkin*

İstek Bulut**

Abdullah Bulut***

Makale Geliş Tarihi: 01.02.2023

Makale Kabul Tarihi: 04.03.2023

Özet

Araştırmanın amacı lise öğretmenlerinin mesleki tükenmişlik düzeylerinin farklı değişkenler açısından incelenmesidir. Bu araştırma ilişkisel tarama modeli kullanılarak yürütülmüştür. Çalışmanın evrenini 2022–2023 eğitim öğretim yılında Erzurum ilinde farklı türlerdeki liselerde görev yapan öğretmenler oluşturmaktadır. Araştırmanın evreni çok geniş olduğundan dolayı evrenden basit tesadüfi örnekleme yöntemi ile seçilen 500 öğretmen araştırmanın örneklemini oluşturmaktadır. Araştırmada veri toplama aracı olarak Maslach ve Jackson (1981) tarafından geliştirilen ve Maslach'ın adıyla literatüre geçen ve 22 maddeden oluşan yedi dereceli likert tipi bir ölçek olan Maslach Tükenmişlik Envanteri kullanılmıştır. Veriler normallik testlerinde normal dağılım gösterdikleri için parametrik testlerden t testi ve Anova testi kullanılmıştır. Verilerin analiz edilmesi sonucunda erkek lise öğretmenlerinin mesleki tükenmişlik düzeylerinin kadın öğretmenlere göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca öğretmenlerin yaşları ve mesleki kıdemleri arttıkça mesleki tükenmişlik düzeylerinin de arttığı tespit edilmiştir. Bununla birlikte lise öğretmenlerinin haftalık girdikleri ders saat sayısı arttıkça mesleki tükenmişlik düzeylerinin arttığı belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Lise öğretmenleri, Mesleki tükenmişlik, Stres, Çalışma.

* Hamidiye Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi, Erzurum, Türkiye, zknytkn@gmail.com,

** Hamidiye Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi, Erzurum, Türkiye, istekbulut@gmail.com

*** Çubuk Özel Eğitim Uygulama ve Özel Eğitim Meslek Okulu, Ankara, Türkiye, keremmiray4406@gmail.com

Investigation of Vocational Burnout Levels of High School Teachers

Abstract

The aim of the study is to examine the professional burnout levels of high school teachers in terms of different variables. This research was conducted using the relational screening model. The universe of the study consists of teachers working in different types of high schools in Erzurum in the 2022-2023 academic year. Since the universe of the research is very large, 500 teachers selected from the universe by simple random sampling method. The Maslach Burnout Inventory, a seven-point Likert-type scale consisting of 22 items developed by Maslach and Jackson (1981) and published in the literature under Maslach's name, was used as a data collection tool in the research. Since the data showed normal distribution in normality tests, *t* test and Anova test from parametric tests were used. As a result of the analysis of the data obtained from the research, it was determined that the occupational burnout levels of male high school teachers were higher than that of female teachers. In addition, it was determined that as the age and professional seniority of the teachers increased, the level of professional burnout also increased. On the other hand, it was determined that as the number of weekly lecture hours of high school teachers increased, their level of professional burnout increased.

Keywords: High school teachers, Professional burnout, Stress. Study.

1.Giriş

İnsanlar yaşantılarını devam ettirebilmek çalışmak zorundadırlar. Çalışma yaşamı insanların yaşam sürelerinin önemli bir bölümünü teşkil etmektedir. Özellikle günümüzde teknolojideki ve ekonomik alandaki gelişmeler bireylerin hemen yer alanda kendisini hiç durmadan geliştirmeyi önemli kılmaktadır. Yaşamın kendisi sürekli koşuşturmayı ve bir şeylere yetismeyi kaçınılmaz hale getirmiştir. İnsanlar için iş ortamları stresin kaynağı ve taşıyıcısı haline gelmiştir. Yaşanan iş stresi, bireylerin özel hayatlarındaki zorluklar ve sorunlarla bir araya geldiğinde hem bireysel hem örgütsel anlamda ciddi problemler oluşturmaktadır (Işıkkhan, 2004; Sabuncuoğlu ve Tüz, 2001).

Maslach tükenmişliği daha da sade olarak “iş gereği insanlarla yoğun bir ilişki içerisinde olan bireylerde görülen duygusal tükenme, duyarsızlaşma ve düşük kişisel başarı hissi” şeklinde tanımlamıştır (Ardıç ve Polatçı, 2008; Baltaş ve Baltaş, 2008). “Doktorlar, hemşireler, polisler, yöneticiler, diş hekimleri, otel çalışanları, çocuk bakıcıları, banka çalışanları, psikologlar, trafik görevlileri, satış sorumluları, akademisyenler, okul müdürleri ve öğretmenler bu meslek gruplarından bazılarıdır” (Sürgevil Dalkılıç, 2014). Öğretmenlik mesleği yoğun sosyal yaşantıların olduğu ve sürekli insanlarla etkileşim halinde olmayı gerektiren bir meslek olduğu için mesleki tükenmişlik sendromunun en yüksek olduğu meslek grupları arasında yer almaktadır. Öğretmenlerin yaşayacağı tükenmişlik sadece kendisini ve ailesini değil, aynı zamanda tüm toplumu etkileyecektir (Tunaboşlu, 2015). “Yapılan araştırmalarda öğrencilerin, davranış problemleri, yaşları, okula karşı ilgisizliği ve ebeveynlerin aşırı talepleri, yöneticiler tarafından desteklenmemeleri, tayin konusunda yaşadıkları sıkıntılar, bürokratik engeller öğretmenlerde tükenmişliğin ortaya çıkmasını etkileyen unsurlardan bazıları olarak tespit edilmiştir” (Erdemoğlu Şahin, 2007; Oruç, 2007, Gündüz, 2005; Kırılmaz, Çelen ve Sarp, 2003). “Bunun yanında tükenmişliğe neden olan örgütsel faktörler arasında; iş yükü, kontrol, ödüller, aidiyet, adalet ve değerler belirtilmiştir” (Maslach, Schaufeli ve Leiter, 2001). Öğretmenlerin mesleklerinin gereği olarak sürekli kendilerini yenileme ihtiyaçları, teknolojideki ve teknoloji kullanımında

yaşanan hızlı değişimlere ayak uydurmada yaşadıkları zorluklar, öğretmenlik mesleğine bakışta toplumdaki topluma değişen farklılıklar ve ön yargılar, öğretmenlerin yaşadıkları ekonomik zorluklar, onların streslerini artıran ve kendilerini mesleki anlamda tükenmiş olarak hissetmelerini sağlayan başlıca etkenler arasında sayılabilir. Öğretmenlik mesleği sadece kişinin kendisini ilgilendiren bir meslek olmaktan ziyade tüm toplumu ilgilendiren bir meslektir. Bu nedenle öğretmenlerin mesleki anlamda tükenmişlik düzeyleri toplumların geleceğini şekillendirmede yol gösterici olacaktır. Araştırmadan elde edilen sonuçların, lise öğretmenlerinin mesleki tükenmişlik düzeylerinin mevcut durumunu ortaya koyacağı düşüncesiyle önemli görülmektedir. Ayrıca konuyla ilgili literatüre kaynaklık edeceği düşünülmektedir.

Bu araştırmanın amacı lise öğretmenlerinin mesleki tükenmişlik düzeylerinin farklı değişkenler açısından incelenmesidir.

Bu amaç doğrultusunda şu sorulara cevap aranmıştır.

- 1) Liselerde görev yapan öğretmenlerin cinsiyetlerine göre mesleki tükenmişlik ölçeğinden aldıkları ortalama puanlar arasında anlamlı ilişki var mıdır?
- 2) Yaş aralıklarına göre mesleki tükenmişlik ölçeğinden aldıkları ortalama puanlar arasında anlamlı ilişki var mıdır?
- 3) Mesleki kıdemlerine göre mesleki tükenmişlik ölçeğinden aldıkları ortalama puanlar arasında anlamlı ilişki var mıdır?
- 4) Çalıştıkları okul türüne göre mesleki tükenmişlik ölçeğinden aldıkları ortalama puanlar arasında anlamlı ilişki var mıdır?
- 5) Ortalama haftalık girdikleri ders saatlerine göre mesleki tükenmişlik ölçeğinden aldıkları ortalama puanlar arasında anlamlı ilişki var mıdır?

2.Yöntem

2.1.Araştırma Modeli

Bu araştırma ilişkisel tarama modeli kullanılarak yürütülmüştür. İlişkisel tarama araştırmaları, birden fazla değişken arasındaki ilişkinin, bu değişkenlere kesinlikle müdahale edilmeksizin incelendiği araştırmalardır (Karasar, 2016).

2.2.Evren ve Örneklem

Çalışmanın evrenini 2022–2023 eğitim öğretim yılında Erzurum ilinde farklı türlerdeki liselerde görev yapan öğretmenler oluşturmaktadır. Araştırmanın evreni çok geniş olduğundan dolayı evrenden basit tesadüfi örnekleme yöntemi ile seçilen 500 öğretmen oluşturmaktadır. Basit rastgele örnekleme de denilen tesadüfi örneklemede, evrendeki öğelerin her olası birleşiminin, örneklem içinde yer alması için eşit bir ihtimali vardır (Mertens, 2014; Kerlinger & Lee, 1999).

2.3.Veri Toplama Teknikleri

Araştırmada veri toplama aracı olarak Maslach ve Jackson (1981) tarafından geliştirilen ve Maslach'ın adıyla literatüre geçen Tükenmişlik Envanteri yedi dereceli Likert tipi bir ölçek olan bu ölçme aracı toplam 22 maddeden oluşan Maslach Tükenmişlik Envanteri "duygusal tükenme", "duyarsızlaşma" ve "kişisel başarı" olmak üzere üç alt ölçekten oluşmaktadır.

2.4.Verilerin Analizi

Araştırma için gerekli izinler alındıktan sonra veri toplama aracı Google Form olarak web 2.0 aracı ile Erzurum ilinde görev yapan 500 lise öğretmeni tarafından doldurulmuştur. Doldurulan ölçeklerin kontrolleri yapılarak "SPSS 22,0 for Windows (Statistical Package for

Social Sciences)'' istatistik programına aktarılarak frekans, yüzde ve aritmetik ortalamalar hesaplanmıştır. Ölçek puanlarının normallik sınamasında ''çarpıklık ve basıklık değerlerinin +1,96 ile -1,96 arasında değişmesi nedeniyle'' ve ''Kolmogorov-Smirnov'' test istatistiği analizine göre değişkenlere verilerin normal dağılım gösterdiği tespit edilmiştir. Ölçekten toplanan veriler normal dağılım gösterdiğinden parametrik testlerden ''t testi, tek yönlü ANOVA testi ve çoklu karşılaştırmalarda hangi gruplar arasında farklılık olduğunu belirlemek amacıyla Post Hoc testlerinden Tukey testi'' kullanılmıştır. Tüm verilerin analizinde 0,05 değeri güven düzeyi olarak alınmıştır.

3.Bulgular

3.1.Katılımcıların Demografik Özellikleri

Tablo 1.

Araştırmaya Katılan Öğretmenlerin Demografik Özelliklere Yönelik Bulguları

Değişken	N	%
''Cinsiyet''		
''Kadın''	279	55,8
''Erkek''	221	44,2
''Yaş''		
''20-30 Yaş Arası''	54	10,8
''30-40 Yaş Arası''	210	42,0
''40-50 Yaş Arası''	162	32,4
''50-65 Yaş Arası''	74	14,8
''Mesleki Kıdem''		
''0-5 Yıl Arası''	56	11,2
''5-10 Yıl Arası''	165	33,0
''10-15 Yıl Arası''	54	10,8
''15-20 Yıl Arası''	75	15,0
''21 Yıl ve Üstü''	150	30,0
''Çalıştığı Okul Seviyesi''		
''Fen Lisesi''	20	4,0
''Anadolu Lisesi''	244	48,8
''Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi''	110	22,0
''İmam Hatip Lisesi''	102	20,4
''Sosyal Bilimler Lisesi''	24	4,8
Ortalama Haftalık Girdiğiniz Ders Saati		
''15 Saat ve Altı''	81	16,2
''16-20 Saat Arası''	134	26,8
''21-25 Saat Arası''	154	30,8
''26-30 Saat Arası''	103	20,6
''30 Saat Üstü''	28	5,6

Katılımcıların cinsiyet durumu incelendiğinde %55,8'i (n=279) kadın, %44,2'si (n=221) erkek öğretmendir. Araştırmaya katılanların %10,8'i (n=54) 20-30 yaş arası, %42'si (n=210) 30-40 yaş arasında, %32,4'ü (n=162) 40-50 yaş arası ve %14,8'i (n=74) 50-65 yaş

arasındadır. Katılımcıların mesleki kıdemleri, %11,2'si (n=56) 0 -5 yıl arası, %33'ü (n=165) 5-10 yıl arası, %10,8'i (n=54) 10-15 yıl arası, %15'i (n=75) 15-20 arası ve %30'u (n=150) 21 yıl ve üstündedir. Katılımcıların %4'ü (n=20) fen lisesinde, %48,8'i (n=244) Anadolu lisesinde, %22'si (n=110) mesleki ve teknik anadolu lisesinde, %20,4'ü (n=102) imam htip lisesinde ve %4,8'i (n=24) sosyal bilimler lisesinde görev yapmaktadır. Katılımcıların %16,2'si (n=81) 15 saat ve altı, %26,8'i (n=134) 16-20 saat arasında, %30,8'i (n=154) 21-25 saat arası, %20,6'sı (n=103) 26-30 saat arası ve %5,6'sı (n=28) 30 saat üstü ders girmektedir.

3.2. Ölçek Analizleri

Ölçme araçlarından elde edilen puan dağılımı normal dağılım gösterdiğinden, araştırmada parametrik testlerden Bağımlı ve Bağımsız Gruplar için t Testi ve Anova testi kullanılmıştır.

Tablo 2.

Lise Öğretmenlerinin Maslach Tükenmişlik Envanteri Ölçeğinden Aldıkları Puanların Dağılımı

Alt Boyutlar	Min	Max	\bar{X}	SS
“Duygusal Tükenme Alt Ölçeği”	1,00	4,89	2,601	,782
“Duyarsızlaşma Alt Ölçeği”	1,00	4,40	1,861	,660
“Kişisel Başarı Alt Ölçeği”	2,13	5,00	3,825	,534
“Maslach Tükenmişlik Envanteri”	2,18	4,32	2,878	,344

Tablo 2’de katılımcıların Maslach Tükenmişlik Envanteri ve alt ölçeklerinden elde ettikleri puanların aritmetik ortalama, standart sapma değerleri, maximum ve minimum değerleri sunulmuştur.

Tablo 3.

Maslach Tükenmişlik Envanteri Maddelerine Göre Dağılım

Maddeler	\bar{X}	SS
S1 “İşimden soğuduğumu hissediyorum.”	2,524	1,084
S2 “İş günü sonunda kendimi tükenmiş hissediyorum.”	2,956	1,011
S3 “Sabah kalkıp, yeni bir iş gününe başlamak zorunda olduğum zaman, yorgunluk hissediyorum”	2,650	1,032
S4 “Hizmet verdiğim kişilerin, olaylarla ilgili neler hissettiğini çok kolay anlayabiliyorum.”	3,826	,788
S5 “Hizmet verdiğim bazı kişilere karşı soğuk ve ilgisiz davrandığımı hissediyorum.”	2,176	,922
S6 “Gün boyu insanlarla birlikte çalışmak, beni gerçekten geriyor.”	2,348	,942
S7 “Hizmet verdiğim kişilerin sorunlarını çok etkili bir şekilde ele alıyorum.”	3,820	,724
S8 “İşimden dolayı tükendiğimi hissediyorum.”	2,462	1,102

S9	“Yaptığım iş ile başkalarının hayatını olumlu etkilediğimi düşünüyorum.”	4,022	,773
S10	“Bu işe girdiğimden beri, insanlara karşı daha duyarsız oldum.”	1,596	,833
S11	“Bu işin, beni duygusal olarak körelttiğinden endişe ediyorum.”	1,936	1,040
S12	“Kendimi çok enerjik hissediyorum.”	3,534	,898
S13	“İşimin beni kısıtladığını düşünüyorum.”	2,294	1,090
S14	“İş yerinde çok yoğun çalıştığımı düşünüyorum.”	3,198	1,126
S15	“Hizmet verdiğim bazı kişilere ne olup ne olmadığı beni gerçekten ilgilendirmiyor.”	1,702	,904
S16	“İnsanlarla doğrudan birlikte çalışmak bende çok fazla stres yaratıyor.”	2,380	,986
S17	“Hizmet verdiğim kişilerle birlikte, kolaylıkla rahat bir ortam oluşturabiliyorum.”	3,924	,789
S18	“Hizmet verdiğim kişilerle yakından ilgilendikten sonra kendimi canlanmış hissedirim”.	3,966	,796
S19	“İşimde birçok önemli şey yaptım.”	3,924	,720
S20	“Sabrımın tükendiğini hissediyorum.”	2,600	,962
S21	“İçimde, duygusal sorunlara soğukkanlılıkla yaklaşırım.”	3,584	,894
S22	“Hizmet verdiğim kişilerin, bazı sorunları yüzünden, beni suçladıklarını hissediyorum”.	1,898	,908

Araştırmaya katılan lise öğretmenlerinin Maslach Tükenmişlik Envanteri madde puan ortalamaları Tablo 3 de verilmiştir. Ölçeğin soruları arasında yer alan “Yaptığım iş ile başkalarının hayatını olumlu etkilediğimi düşünüyorum.” ifadesi 4,022 puan ile en yüksek madde puan ortalamasına sahiptir. “Bu işe girdiğimden beri, insanlara karşı daha duyarsız oldum.” ifadesinin ise 1,596 puan ile en düşük madde puan ortalamasına sahip olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 4.

Cinsiyete göre Öğretmenlerin Maslach Tükenmişlik Envanterinden ve alt ölçeklerinden aldıkları puanlara ilişkin bağımsız gruplar için t testi sonuçları

		n	\bar{X}	Ss	t	p
“Maslach Tükenmişlik Envanteri”	Kadın	279	2,811	,323	-	,000*
	Erkek	221	2,962	,353	4,986	
“Duygusal Tükenme Alt Ölçeği”	Kadın	279	2,542	,739	-	,000*
	Erkek	221	2,675	,828	1,884	
“Duyarsızlaşma Alt Ölçeği”	Kadın	279	1,767	,619	-	,000*
	Erkek	221	1,980	,691	3,615	

	“40-50 Yaş Arası”	162	1,819	,627		Yaş Arası (40-50)
	“50-65 Yaş Arası”	74	1,961	,619		Yaş Arası -(50-65)
“Kişisel Başarı Alt Ölçeği”	“20-30 Yaş Arası”	54	3,671	,549		Yaş Arası -(20-30)
	“30-40 Yaş Arası”	210	3,715	,566		Yaş Arası -(40-50)
	“40-50 Yaş Arası”	162	3,915	,443		Yaş Arası (20-30)
	“50-65 Yaş Arası”				11,000	Yaş Arası -(50-65)
		74	4,050	,504		Yaş Arası (30-40)
						Yaş Arası -(50-65)
						Yaş Arası

* $p \leq ,05$

Yukarıdaki tabloda lise öğretmenlerinin yaş seviyelerine göre Maslach Tükenmişlik Envanteri ve ölçeğin alt boyutlarından aldıkları puanlara ilişkin bağımsız gruplar için Tek Yönlü Varyans Analizi sonuçları görülmektedir. Tablo 5'e bakıldığında, duygusal tükenme alt ölçeğinde 20-30 Yaş Arası öğretmenlerin ($\bar{X}=2,740$), 30-40 Yaş Arası öğretmenlerin ($\bar{X}=2,713$), 40-50 Yaş Arası öğretmenlerin ($\bar{X}=2,502$), 50-65 Yaş Arası öğretmenlerin ($\bar{X}=2,399$), duyarsızlaşma alt ölçeğinde, 20-30 Yaş Arası öğretmenlerin ($\bar{X}=1,718$), 30-40 Yaş Arası öğretmenlerin ($\bar{X}=1,961$), 40-50 Yaş Arası öğretmenlerin ($\bar{X}=1,819$), 50-65 Yaş Arası öğretmenlerin ($\bar{X}=1,773$), kişisel başarı alt ölçeğinde, 20-30 Yaş Arası öğretmenlerin ($\bar{X}=3,671$), 30-40 Yaş Arası öğretmenlerin ($\bar{X}=3,715$), 40-50 Yaş Arası öğretmenlerin ($\bar{X}=3,915$), 50-65 Yaş Arası öğretmenlerin ($\bar{X}=4,050$) aldıkları puanların ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir. Maslach Tükenmişlik envanterinde puanların ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık görülmektedir. Anlamlı farklılığın kaynağını test etmek için Post-Hoc testlerinden Tukey testi kullanılmıştır. Farklılığın yönü duygusal tükenme ve duyarsızlaşma ölçeklerinde (30-40 Yaş Arası) -(50-65 Yaş Arası) ve (40-50 Yaş Arası) -(50-65 Yaş Arası) yönünde bulunmuştur. Kişisel başarı alt ölçeğinde ise farkın yönü (20-30 Yaş Arası) -(40-50 Yaş Arası), (20-30 Yaş Arası) -(50-65 Yaş Arası) ve (30-40 Yaş Arası) -(50-65 Yaş Arası) yönünde bulunmuştur.

Tablo 6.

Mesleki kıdem değişkenine göre Maslach Tükenmişlik Envanteri ve Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puanlara İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Boyut		n	\bar{X}	Ss	f	p	Anlamlı Fark
“Maslach Tükenmişlik Envanteri”	“0-5 Yıl Arası”	56	2,847	,303			
	“5-10 Yıl Arası”	165	2,857	,319			
	“10-15 Yıl Arası”	54	2,919	,434			
	“15-20 Yıl Arası”	75	2,903	,363			
	“21 Yıl ve Üstü”	150	2,885	,343			
“Duygusal Tükenme Alt Ölçeği”	“0-5 Yıl Arası”	56	2,650	,759	2,129	,076	
	“5-10 Yıl Arası”	165	2,635	,766			
	“10-15 Yıl Arası”	54	2,761	,944			
	“15-20 Yıl Arası”	75	2,665	,715			
	“21 Yıl ve Üstü”	150	2,456	,763			
“Duyarsızlaşma Alt Ölçeği”	“0-5 Yıl Arası”	56	1,628	,538	2,308	,067	
	“5-10 Yıl Arası”	165	1,907	,645			
	“10-15 Yıl Arası”	54	1,918	,798			
	“15-20 Yıl Arası”	75	1,930	,701			
	“21 Yıl ve Üstü”	150	1,842	,628			
“Kişisel Başarı Alt Ölçeği”	“0-5 Yıl Arası”	56	3,830	,605	8,339	,000	(5-10 Yıl Arası) -(20 Yıl Üstü) (10-15 Yıl Arası) -(
	“5-10 Yıl Arası”	165	3,700	,511			
	“10-15 Yıl Arası”	54	3,722	,561			
	“15-20 Yıl Arası”	75	3,778	,427			

“21 Yıl ve Üstü”	150	4,020	,518	20 Yıl Üstü) (15-20 Yıl Arası)-(20 Yıl Üstü)

*p≤,05

Yukarıdaki tabloda mesleki kıdem seviyelerine göre Maslach Tükenmişlik Envanteri, ve alt ölçeklerinden aldıkları puanlara ilişkin bağımsız gruplar için Tek Yönlü Varyans Analizi sonuçları görülmektedir. Tablo 6’ya bakıldığında, kişisel başarı alt ölçeği, 0-5 yıl arası öğretmenlerin ($\bar{X}=3,830$), 5-10 yıl arası öğretmenlerin ($\bar{X}=3,700$), 10-15 yıl arası öğretmenlerin ($\bar{X}=3,722$), 15-20 yıl arası öğretmenlerin ($\bar{X}=3,722$), 21 yıl ve üstü yıl arası öğretmenlerin ($\bar{X}=4,020$) aldıkları puanların ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir. Maslach Tükenmişlik Envanteri, Duygusal Tükenme Alt Ölçeği ve duyarsızlaşma alt ölçekleri puanlarının ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık görülmektedir. Anlamlı farklılığın kaynağını test etmek için Post-Hoc testlerinden Tukey testi kullanılmıştır. Kişisel başarı alt ölçeğinde farklılığın yönü (5-10 Yıl Arası)-(20 Yıl Üstü), (10-15 Yıl Arası)-(20 Yıl Üstü) ve (15-20 Yıl Arası)-(20 Yıl Üstü) yönünde bulunmuştur.

Tablo 7.

Okul türü değişkenine göre Maslach Tükenmişlik Envanteri ve Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puanlara İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Boyut		n	\bar{X}	Ss	f	p	Anlamlı Fark
“Maslach Tükenmişlik Envanteri”	“Fen Lisesi”	20	2,745	,292	1,216	,303	
	“Anadolu Lisesi”	244	2,875	,332			
	“Mesleki ve Teknik” “Anadolu Lisesi”	110	2,887	,352			
	“İmam Hatip Lisesi”	102	2,913	,369			
	“Sosyal Bilimler Lisesi”	24	2,818	,355			
“Duygusal Tükenme Alt Ölçeği”	“Fen Lisesi”	20	2,000	,652	3,945	,004	(Fen L.)-(Anadolu L.)
	“Anadolu Lisesi”	244	2,637	,727			
	“Mesleki ve Teknik	110	2,666	,831			

	Anadolu Lisesi”					(Fen L.)- (İHL)
	“İmam Hatip Lisesi”	102	2,618	,822		
	“Sosyal Bilimler Lisesi”	24	2,361	,827		
“Duyarsızlaşma Alt Ölçeği”	“Fen Lisesi”	20	1,680	,495		
	“Anadolu Lisesi”	244	1,873	,654		
	“Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi”	110	1,858	,708	1,652	,160
	“İmam Hatip Lisesi”	102	1,933	,669		
	“Sosyal Bilimler Lisesi”	24	1,600	,507		
“Kişisel Başarı Alt Ölçeği”	“Fen Lisesi”	20	4,250	,388		(Anadolu L.)- (Fen L.)
	“Anadolu Lisesi”	244	3,770	,541		
	“Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi”	110	3,779	,554	5,834	,000
	“İmam Hatip Lisesi”	102	3,857	,496		(İHL)- (Fen L.)
	“Sosyal Bilimler Lisesi”	24	4,093	,383		(Anadolu L.)- (SBL)

*p≤,05

Yukarıdaki tabloda öğretmenlerin çalıştığı okul türüne göre Maslach Tükenmişlik Envanteri ve alt ölçeklerinden aldıkları puanlara ilişkin bağımsız gruplar için Tek Yönlü Varyans Analizi sonuçları görülmektedir. Tablo 7’ e bakıldığında, Duygusal Tükenme Alt Ölçeği Fen Lisesi öğretmenlerinin (\bar{X} =2,000), Anadolu Lisesi öğretmenlerinin (\bar{X} =2,637), mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi öğretmenlerinin (\bar{X} =2,666), İmam Hatip Lisesi Öğretmenlerinin (\bar{X} =2,618), Sosyal Bilimler Lisesi Öğretmenlerinin (\bar{X} =2,361), Kişisel Başarı Alt Ölçeği Fen Lisesi öğretmenlerinin (\bar{X} =4,250), Anadolu Lisesi öğretmenlerinin (\bar{X} =3,770), Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi öğretmenlerinin (\bar{X} =3,779), İmam Hatip

Lisesi Öğretmenlerinin ($\bar{X}=3,857$), Sosyal Bilimler Lisesi Öğretmenlerinin ($\bar{X}=4,093$), aldıkları puanların ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir. Maslach Tükenmişlik Envanteri, ve duyarsızlaşma alt ölçeği puanlarının ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık görülmemektedir. Anlamlı farklılığın kaynağını test etmek için Post-Hoc testlerinden Tukey testi kullanılmıştır. Farklılığın yönü duygusal tükenme alt ölçeğinde (Fen L.)-(Anadolu L.), (Fen L.)-(MTAL.) ve (Fen L.)-(İHL) yönünde, kişisel başarı alt ölçeğinde ise (Anadolu L.)- (Fen L.), (MTAL.)-(Fen L.), (İHL)- (Fen L.) ve (Anadolu L.)- (SBL) yönünde bulunmuştur.

Tablo 8.

Ortalama haftalık girdikleri ders saati değişkenine göre Maslach Tükenmişlik Envanteri ve Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puanlara İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Boyut		n	\bar{X}	Ss	f	p	Anlamlı Fark
“Maslach Tükenmişlik Envanteri”	“15 Saat ve Altı”	81	3,022	,389	13,691	,000	(16-20 Saat Arası)-
	“16-20 Saat Arası”	134	2,713	,311			(21-25 Saat Arası)
	“21-25 Saat Arası”	154	2,892	,321			(16-20 Saat Arası)-
	“26-30 Saat Arası”	103	2,951	,319			(26-30 Saat Arası)
	“30 Saat Üstü”	28	2,899	,285			
“Duygusal Tükenme Alt Ölçeği”	“15 Saat ve Altı”	81	2,725	,856	7,557	,000	(16-20 Saat Arası)-
	“16-20 Saat Arası”	134	2,318	,732			(21-25 Saat Arası)
	“21-25 Saat Arası”	154	2,658	,756			(16-20 Saat Arası)-
	“26-30 Saat Arası”	103	2,816	,737			(26-30 Saat Arası)
	“30 Saat Üstü”	28	2,492	,739			
“Duyarsızlaşma Alt Ölçeği”	“15 Saat ve Altı”	81	2,039	,656	4,616	,001	(16-20 Saat

	“16-20 Saat Arası”	134	1,686	,578			Arası)- (21-25 Saat Arası) (16-20 Saat Arası)- (26-30 Saat Arası)
	“21-25 Saat Arası”	154	1,903	,694			
	“26-30 Saat Arası”	103	1,922	,665			
	“30 Saat Üstü”	28	1,728	,660			
“Kişisel Başarı Alt Ölçeği”	“15 Saat ve Altı”	81	3,970	,513	4,308	,002	(21-25 Saat Arası)- (30 Saat Üstü) (26-30 Saat Arası)- (30 Saat Üstü)
	“16-20 Saat Arası”	134	3,800	,531			
	“21-25 Saat Arası”	154	3,774	,522			
	“26-30 Saat Arası”	103	3,746	,530			
	“30 Saat Üstü”	28	4,089	,559			

* $p \leq ,05$

Yukarıdaki tabloda öğretmenlerin çalıştığı okul seviyesine göre Maslach Tükenmişlik Envanteri ve alt ölçeklerinden aldıkları puanlara ilişkin bağımsız gruplar için Tek Yönlü Varyans Analizi sonuçları görülmektedir. Tablo 8’e bakıldığında, Maslach Tükenmişlik Envanteri, 15 Saat ve Altı ($\bar{X}=3,022$), 16-20 Saat Arası ($\bar{X}=2,713$), 21-25 Saat Arası ($\bar{X}=2,892$), 26-30 Saat Arası ($\bar{X}=2,951$), 30 Saat ve Üstü ($\bar{X}=2,899$), Duygusal Tükenme Alt Ölçeği, 15 Saat ve Altı ($\bar{X}=2,725$), 16-20 Saat Arası ($\bar{X}=2,318$), 21-25 Saat Arası ($\bar{X}=2,658$), 26-30 Saat Arası ($\bar{X}=2,816$), 30 Saat ve Üstü ($\bar{X}=2,492$), Duyarsızlaşma Alt Ölçeği, 15 Saat ve Altı ($\bar{X}=2,039$), 16-20 Saat Arası ($\bar{X}=1,686$), 21-25 Saat Arası ($\bar{X}=1,903$), 26-30 Saat Arası ($\bar{X}=1,922$), 30 Saat ve Üstü ($\bar{X}=1,728$), Kişisel Başarı Alt Ölçeği 15 Saat ve Altı ($\bar{X}=3,970$), 16-20 Saat Arası ($\bar{X}=3,800$), 21-25 Saat Arası ($\bar{X}=3,774$), 26-30 Saat Arası ($\bar{X}=3,746$), 30 Saat ve Üstü ($\bar{X}=2,492$), puanların ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir. Anlamlı farklılığın kaynağını test etmek için Post-Hoc testlerinden Tukey testi kullanılmıştır. Maslach Tükenmişlik

Envanteri, duygusal tükenme ve duyarsızlaşma alt ölçeklerinde farklılığın yönü (16-20 Saat Arası)- (21-25 Saat Arası) ve (16-20 Saat Arası)- (26-30 Saat Arası) yönünde bulunmuştur. Kişisel başarı alt ölçeğinde ise farklılığın yönü (21-25 Saat Arası)- (30 Saat Üstü) ve (26-30 Saat Arası)- (30 Saat Üstü) yönünde bulunmuştur.

4.Sonuç ve Tartışma

Araştırmadan elde edilen bulgular analiz edildiğinde şu sonuçlara ulaşılmıştır. Araştırmaya katılan lise öğretmenlerin kişisel bilgi formundan elde edilen bulgular analiz edildiğinde araştırmaya katılan öğretmenlerin çoğunluğunu (%55,8) kadın öğretmenlerin oluşturduğu tespit edilmiştir. Ayrıca araştırmaya katılan öğretmenlerin çoğunluğunu 30-40 yaş aralığındaki öğretmenlerin oluşturduğu belirlenmiştir. Öte yandan araştırmaya katılan öğretmenlerin önemli bir bölümünün mesleki anlamda 5-10 yıl arasında mesleki kıdeme sahip oldukları anlaşılmıştır. Bununla birlikte araştırmaya katılan lise öğretmenlerinin çoğunun Anadolu lisesinde çalıştıkları ve haftada ortalama 21-25 saat aralığında derse girdikleri tespit edilmiştir. Araştırmaya katılan lise öğretmenlerinin Maslach Tükenmişlik Envanteri madde puan ortalamalarına göre ölçeğin soruları arasında yer alan “Yaptığım iş ile başkalarının hayatını olumlu etkilediğimi düşünüyorum.” ifadesi 4,022 puan ile en yüksek madde puan ortalamasına sahiptir. “Bu işe girdiğimden beri, insanlara karşı daha duyarsız oldum.” ifadesinin ise 1,596 puan ile en düşük madde puan ortalamasına sahip olduğu tespit edilmiştir. Araştırmadan elde edilen bu sonuca göre lise öğretmenlerin öğretmenlik mesleğini başkalarının hayatına yön veren bir meslek olarak değerlendirdikleri anlaşılmaktadır. Lise öğretmenlerinin cinsiyete göre “Maslach Tükenmişlik Envanterinden” ve alt ölçeklerinden aldıkları puanlara ilişkin bağımsız gruplar için t testi sonuçlarına göre erkek öğretmenlerin mesleki tükenmişlik düzeylerinin kadın öğretmenlere göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca erkek öğretmenlerin ölçeğin alt boyutlarından “Duygusal Tükenme Alt Ölçeği”; “Duyarsızlaşma Alt Ölçeği” ve “Kişisel Başarı Alt Ölçeği” aldıkları puan ortalamalarının farklılıklarına göre kadın öğretmenlerden mesleki tükenmişlik düzeylerinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bazı araştırmalarda “*cinsiyete göre öğretmen tükenmişliğinde anlamlı farklılığın olduğu*” sonucuna ulaşılırken (Filiz, 2014; Seferoğlu, Yıldız, & Yücel, 2014; Sezer, 2012) bazı araştırmalarda ise (Hu, 2017; İkiz, 2010; Sezgin & Kılınç, 2012) “*cinsiyete göre öğretmen tükenmişliğinde anlamlı farklılığın olmadığı*” tespit edilmiştir.

Araştırmadan elde edilen bir diğer sonuca göre lise öğretmenlerinin yaşları arttıkça Maslach Tükenmişlik Envanterinden aldıkları puan ortalamalarına göre mesleki tükenmişlik düzeyleri de artmaktadır. Ayrıca lise öğretmenlerinin yaşları arttıkça Maslach Tükenmişlik Envanterinin alt boyutlarından “Duygusal Tükenme Alt Ölçeği”; “Duyarsızlaşma Alt Ölçeği” ve “Kişisel Başarı Alt Ölçeği” aldıkları puan ortalamalarına göre de mesleki tükenmişlik düzeylerinin arttığı tespit edilmiştir. İlgili literatür incelendiğinde bu araştırmadan elde edilen bu sonucu destekleyen öğretmenlerin yaşları ile tükenmişlik düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olduğunu gösteren benzer araştırma sonuçlarına da ulaşılmıştır (Sucuoğlu, Kuloğlu-Aksaz 1996, Tuğrul ve Çelik 2002).

Mesleki kıdem değişkenine göre lise öğretmenlerinin Maslach Tükenmişlik Envanterinden aldıkları puanların ortalamalarına göre mesleki kıdemi 21 yıl ve üstü öğretmenlerin mesleki tükenmişliklerinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. İlgili literatür

incelendiğinde öğretmen tükenmişliğini hizmet süresi değişkeni açısından ele alan araştırmalarda birbirinden farklı sonuçlara ulaşıldığı tespit edilmiştir (Çelik & Yılmaz, 2015 Başol & Altay, 2009; Kayabaşı, 2008).

Lise öğretmenlerinin çalıştıkları okul türüne göre Maslach Tükenmişlik Envanterinin alt boyutlarından olan “Duygusal Tükenme Alt Ölçeği” aldıkları puanların Fen lisesinde çalışan öğretmenlerin lehine anlamlı farklılık oluşturduğu tespit edilmiştir. Ortaya çıkan bu sonuçtan hareketle fen lisesinde çalışan öğretmenlerin duygusal tükenmişlik düzeylerinin diğer lise türlerinde çalışan öğretmenlere göre daha yüksek olduğunu söylemek mümkündür.

İlgili literatür incelendiğinde bu araştırmadan elde edilen öğretmenlerin çalıştığı okul tür ve kademelerinin mesleki tükenmişlik düzeylerini etkilediğine yönelik benzer araştırma sonuçlarına da rastlanılmıştır. Gökbulut ve Dindaş (2022)’de yaptıkları araştırmalarında “*lise öğretmenlerinin mesleki tükenmişlik düzeyleri ortaokul öğretmenlerinden, ortaokul öğretmenlerinin mesleki tükenmişlik düzeylerinin de ilkökul öğretmenlerinden daha yüksek olduğu görülmüştür*”. Öte yandan Polat (2019) yapmış olduğu çalışmada “*okul kademelerine göre öğretmenler arasında mesleki tükenmişlik düzeylerinde bir farklılaşma olmadığı*” sonucuna ulaşmıştır.

Son olarak lise öğretmenlerinin ortalama haftalık girdikleri ders saati değişkenine göre Maslach Tükenmişlik Envanterinden aldıkları puanlara göre haftalık girdikleri ders saat sayısı arttıkça mesleki tükenmişlik düzeylerinin arttığı tespit edilmiştir. Ayrıca lise öğretmenlerinin Maslach Tükenmişlik Envanterinin alt boyutlarından “Duygusal Tükenme Alt Ölçeği”; “Duyarsızlaşma Alt Ölçeği” ve “Kişisel Başarı Alt Ölçeği” aldıkları puan ortalamalarına göre de haftalık girdikleri ders saati arttıkça mesleki tükenmişlik düzeylerinin arttığı belirlenmiştir. Araştırmadan elde edilen bu sonuçlara dayanarak şu önerilere yer verilebilir.

- Erkek öğretmenlerin mesleki tükenmişlik düzeylerinin kadın öğretmenlere göre daha yüksek olmasına neden olan etkenlerin neler olduğu bu konuda nitel olarak yapılacak araştırmalarla incelenebilir.
- Lise öğretmenlerin yaşları ve mesleki kıdemleri arttıkça onlara kendilerini mesleki anlamda tükenmiş olarak hissetmelerini önleyecek çalışma planlamaları ve düzenlemeleri yapılması faydalı olabilir.
- Öğretmenlerin haftalık ders yükü arttıkça mesleki tükenmişlik düzeylerinin arttığı sonucu göz önünde bulundurularak, öğretmenlerin haftalık ders yükünün ona göre planlanması daha doğru bir yaklaşım olabilir.

5.Kaynakça / Reference

- Baltaş, Z. ve Baltaş, A (2008). *Stres ve Başa Çıkma Yolları*. (24. Baskı). Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Başol, G., & Altay, M. (2009). Eğitim yöneticisi ve öğretmenlerin mesleki tükenmişlik düzeylerinin incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 58(58), 191- 216.
- Çelik, M., & Yılmaz, K. (2015). Öğretmenlerin mesleki profesyonelliği ile tükenmişlikleri arasındaki ilişki. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30, 93-122.
- Erdemoğlu Şahin, D. (2007). *Öğretmenlerin mesleki tükenmişlik düzeyleri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Filiz, Z. (2014). Öğretmenlerin iş doyum ve tükenmişlik düzeylerinin incelenmesi. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 10(23), 157-172.
- Gökbulut, B. & Dındaş, S. (2022). Öğretmenlerin mesleki tükenmişlik ve teknostres düzeylerinin incelenmesi. *International Journal of Eurasia Social Sciences (IJOESS)*, 13(47), 42- 59.
- Gündüz,B. (2005). İlköğretim öğretmenlerinde tükenmişlik. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (1) 1, 152-166.
- Hu, Y. (2017). *The relationship between job burnout of kindergarten teachers in shanghai and their personality traits* (Unpublished doctoral dissertation). University of the Pacific, California.
- Işıkkhan, V. (2004). *Çalışma Hayatında Stres ve Başa Çıkma Yolları*. Ankara: Sandal Yayınları.
- İkiz, F. E. (2010). Psikolojik danışmanların tükenmişlik düzeylerinin incelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(2), 25-43.
- Karasar, N. (2016). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Kayabaşı, Y. (2008). Bazı değişkenler açısından öğretmenlerin mesleki tükenmişlik düzeyleri. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 20, 191-212.
- Kerlinger, F. N. & Lee, H. B. (1999). *Foundations Of Behavioral Research*. New York: Harcourt College Publishers.
- Kırılmaz, A. Y.; Çelen, Ü. & Sarp, N. (2003). İlköğretimde çalışan bir öğretmen grubunda “Tükenmişlik Durumu” araştırması. *İlköğretim On-Line*, 2(1), 2-9.
- Maslach, C. & Jackson, S.E. (1981). The measurement of experienced burnout. *Journal of Occupational Behavior*, 2, 99-113.
- Maslach, C., Schaufeli, W. & Leiter, M.P. (2001). Job burnout, *Annual Review of Psychology*.
- Mertens, D. M. (2014). *Research And Evaluation in Education And Psychology: Integrating Diversity With Quantitative, Qualitative, And Mixed Methods*. New York: Sage.

- Oruç, S. (2007). *Özel Eğitim Alanında Çalışan Öğretmenlerin Tükenmişlik Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından Değerlendirilmesi (Adana Örneği)*. Yayınlanmış Yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi.
- Polat, D. (2019). *Öğretmenlerin yılmazlık düzeyleri ile iş doyumunu, mesleki tükenmişlik, örgütsel bağlılık düzeyleri ve örgüt iklimi algıları arasındaki ilişkilerin incelenmesi*. Yayınlanmış yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi.
- Sabuncuoğlu, Z. ve Tüz, M. (2001). *Örgütsel Psikoloji*. Bursa: Ezgi Kitabevi
- Seferoğlu, S. S., Yıldız, H., & Yücel, Ü. A. (2014). Öğretmenlerde tükenmişlik: Tükenmişliğin göstergeleri ve bu göstergelerin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 39(174), 348-364.
- Sezer, F. (2012). Examining of teacher burnout level in terms of some variables. *International Online Journal of Educational Sciences*, 4(3), 617-631.
- Sezgin, F., & Kılınç, A. Ç. (2012). İlköğretim okulu öğretmenlerinin mesleki tükenmişlik düzeyleri ile örgütsel vatandaşlık davranışları arasındaki ilişki. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13(3), 103-127.
- Sucuoğlu, B. & Kuloğlu-Aksaz, N. (1996). Özürlü Çocuklarla Çalışan Öğretmenlerde Tükenmişliğin Değerlendirilmesi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 10, 36. 44-60.
- Sürgevil Dalkılıç, O. (2014). *Çalışma hayatında tükenmişlik sendromu tükenmişlikle mücadele teknikleri*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Tuğrul, B. & Çelik, E. (2002). Normal Çocuklarla Çalışan Anaokulu Öğretmenlerinde Tükenmişlik. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2, 12.
- Tunaboşlu, M. (2015). *İlkokul ve ortaokul öğretmenlerinin mesleki tükenmişlik düzeyleri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Okan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

BAYBURT ÜNİVERSİTESİ İNSAN VE TOPLUM BİLİMLERİ DERGİSİ-BÜTOBİD YAYIN VE YAZIM İLKELERİ

Yayın İlkeleri

Bayburt Üniversitesi İnsan ve toplum Bilimleri Fakültesi Dergisi, Mart ve Eylül olmak üzere yılda iki kez yayımlanan bilimsel ve hakemli bir fakülte yayınıdır. Derginin yayım dili Türkçe ve İngilizce'dir. Dergiye gönderilen yazılar başka bir yerde yayımlanmamış ya da yayımlanmak amacıyla gönderilmemiş olmalıdır. Türkçe makalelerde İngilizce öz ve genişletilmiş İngilizce özet, İngilizce makalelerde ise Türkçe öz ve genişletilmiş Türkçe özet yer almalıdır. Dergiye gönderilen yazılar öncelikle editör tarafından ön incelemeye alınır sonrasında editörler grubunun ve yayım kurulunun görüşleri alınarak, ilgili yazının konusunda uzman hakemlere gönderilir. Hakemlerin de olumlu görüş vermesi ve yayım kurulunun olumlu görüş belirtmesi durumunda makale, editör ve yayım kurulunun belirlediği sayıda yayımlanır. Hakemlerin olumsuz görüş belirtmesi durumunda makale, reddedilir. Dergimize gönderilen yazılar için editör ve hakem raporlarında belirtilen düzeltmeler yapılması için makale sorumlu yazarına gönderilir. Düzeltmeler yapıldıktan sonra eğer hakem makaleyi tekrar görmek istiyorsa hakeme makale terkar gönderilir. Hakemin düzeltmeler yeterli bulması durumunda editör makalenin yayımlanması konusunda karar verir. Şayet hakem düzeltme istemiş ancak düzeltmelerden sonra makalenin tekrar görmek istemediğini belirtmişse, ilgili düzeltmeler editör tarafından kontrol edilir ve bir karar varılır. Yayımlanan makalelerinin bütün yayım hakları Bayburt Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Dergisi (BÜTOBİD)'e aittir. Burada belirtilmeyen hususlarda karar verme yetkisi Editör ve Yayım Kurulu'na aittir. Yayım ve yazım ilkelerine uymayan yazılar değerlendirmeye alınmadan reddedilir.

Yazım İlkeleri

Yazım ilkelerinde Apa ve Klasik sistem, Bayburt Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Dergisi (BÜTOBİD) tarafından kabul edilmektedir.

Makale anlatımında aşağıdaki kurallar dikkate alınmalıdır.

Makale yazımında, okuyucunun, çalışmanın her aşamasını anlama ve değerlendirmesine imkân tanıyacak bir anlatım ve plana uyulmalıdır. Anlatım olabildiğince sade, anlaşılabilir, öz ve kısa olmalıdır. Gereksiz tekrarlardan, desteklenmemiş ifadelerden ve konu ile doğrudan ilişkisi olmayan açıklamalardan kaçınılmalıdır.

Yazımda çok genel ifadeler kullanılmamalıdır. Yargı veya kesinlik içeren ifadeler mutlaka verilere/ referanslara dayandırılmalıdır. Ele alınan konu veya problemin mevcut literatürdeki yeri, amaçları açıklama ve destekleme bağlamında sunulmalıdır. Problem ile seçilen araştırma yöntemi arasında bağ kurulmalıdır. Probleme, araştırmacı/araştırmacıların hangi kuramsal/kavramsal açıdan yaklaştıkları gerekçeleri ile birlikte belirtilmelidir. Kullanılan araştırma yönteminin seçilme gerekçesi açıklanmalıdır. Bütün veri toplama araçlarının geçerliliği ve güvenilirliği belirtilmelidir. Araştırma sonucunda elde edilen veriler bir bütünlük içinde sunulmalıdır. Sadece elde edilen verilere dayanan sonuçlar sunulmalıdır. Sonuçların yorumları, varsa literatürdeki diğer kaynaklarla değerlendirilmelidir.

Makale biçimlendirilirken aşağıdaki kurallar dikkate alınmalıdır.

Çalışmanın ilk sayfasında yazar(lar)ın ad ve soyadları ile sayfanın alt bilgi bölümünde kurum bilgileri ve e-posta adresleri yer almalıdır. Makale için gerekli ayarlar şu şekildedir:

Sayfa düzeni: Özel sayfa boyutları, Genişlik:21, Yükseklik, 29.7 cm Kenar boşlukları: Üst veAlt: 5 cm, Sol ve Sağ: 4 cm Satır aralığı: Tam Değer: 1nk, Yazı fontu: Times New Roman

Başlıklar: Makalenin ana başlığı 12 punto, kalın, ortalanmış, tüm kelimelerin ilk harfleri büyük ve en fazla 14 kelime olmalıdır. Birinci düzey başlıklar numaralandırılmış, 11 punto, kalın, tüm kelimelerin ilk harfleri büyük ve ortalanmış olmalıdır. İkinci düzey başlıklar numaralandırılmış 10 punto, kalın, tüm kelimelerin ilk harfleri büyük ve sola yaslı olarak yazılmalıdır.

Yazar adları: 10 punto, ortalanmış, yazar adı ve soyadının sadece ilk harfleri büyük harf olmak üzere verilmelidir. Yazar adresleri alt bilgi olarak 10 punto verilmeli sadece şu bilgileri içermelidir: Üniversite, fakülte, bölüm, il, ülke, mail (Üniversite dışında bir kurumsa üniversite, fakülte ve bölüm adı yerine kurum adının yazılması yeterlidir).

Özetler: 10 punto ve italik, iki yana yaslı şekilde yazılmalıdır. Özet 100-150 kelime aralığında yazılmalıdır. Makaleler Türkçe ve İngilizce özet içermelidir. Makalenin dili Türkçe ise “Özet”, İngilizce ise “Abstract” başa gelmelidir. Paragraf başı yapıp [$\frac{1}{2}$ girinti] 3-5 kelime arasında anahtar kelime yazılmalıdır. Türkçe başlık özet bölümünün üzerinde, İngilizce başlık ise Abstract bölümünün üzerinde yer almalıdır.

Makale metni: 11 punto olarak yazılmalı ve dosyalar Microsoft Word 2010 veya üzeri bir sürümde hazırlanmalı ve dosya biçimi .docx uzantılı olmalıdır. İlk paragrafta

girinti bırakmadan metninizi yazınız. İkinci ve diğer paragraflarda ise ½ girinti bırakınız.

Tablo isminde geçen kelimelerin ilk harfleri büyük sola yaslı ve italik olmalıdır. Tabloda dik çizgi kullanılmamalıdır. Tablo ismi tablo numarasının altında yer almalıdır. Tablo içeriğindeki yazılar 8 puntoya kadar düşürülebilir. Tabloyu açıklayan paragraf ½ girinti içerinden ve tablo ile 7,1nk aralığında olmalıdır.

Şeklin başlığı ortalanmış olarak (sadece ilk harf büyük olmalı) verilmelidir. Şekil numarası (italik) ve ismi şeklin altında verilmelidir. Şekli açıklayan paragraf ½ girinti içerinden ve tablo ile 7,1nk aralığında olmalıdır.

Makaleler, ekler dahil 35 sayfayı aşmamalıdır.

Kaynaklar APA 6 (American Psychological Association) standartlarına uygun ve aşağıdaki kurallar dikkate alınarak yazılmalıdır.

Kaynaklar APA 6 (American Psychological Association) standartlarına uygun olarak verilmelidir. Birden fazla yazarlı kaynaklarda son yazarın soyadından önce ‘&’ yazılmalıdır.

Makale içinde kullanılan kaynaklar “Yazar Soyadına Göre” dizini hazırlanarak, sayfanın sol kenar boşluğu hizasından başlayarak 9 punto, tek satır aralığı yazılır. İlk satırdan sonraki satırlarda ½ girinti bırakılır.

Metin içerisinde yazarı belli olmayan internet kaynaklarına atıf yapılırken, büyük harflerle URL-sıra numarası (.), yıl şeklinde yazılmalıdır. Örneğin: (URL 3, 2009), (URL 1 ve 2, 2005)

Kaynak göstermede bazı örnek kaynaklar aşağıda sunulmuştur;

Kaleli-Yılmaz, G. & Güven, B. (2014). Tasarlanan hizmet-içi eğitim kursunun teknoloji donanımlı ortamlarda öğretmene biçilen roller üzerindeki etkisi. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9(2), 144-169.

Tozlu, N. (2014). *Eğitimden felsefeye-1: Eğitim felsefesi, eğitim üzerine düşünceler ve insandan devlete eğitim*. Bayburt: Bayburt Üniversitesi Yayınları.

Kaynaklar Klasik Sistem (Dipnot) standartlarına uygun ve aşağıdaki kurallar dikkate alınarak yazılmalıdır.

Bayburt Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimler Fakültesi *Dergisi*'ne gönderilen makaleler dipnot kullanılarak yazılmış olmalıdır. Dipnotlarda geçen kaynaklar, açık ve ayrıntılı künyeleriyle birlikte yazının sonunda Kaynakça kısmında verilir. Dipnot cümle bitiminde noktadan sonra verilmelidir.

Kaynak ilk kez geçtiğinde, künyesi dipnotta aşağıdaki şekilde verilir. Kitap başlığı *italic* olarak yazılır.

Dipnotta ikinci kez geçen kaynak için, araya başka kaynaklar girmişse, yazarın soyadından sonra “*age (adı geçen eser)*, *agm (adı geçen makale)*, *agt (adı geçen tez)*, *agb (adı geçen belge)*” gibi kısaltmalar kullanılır.